

De Otter in De Onlanden: ontwikkelingen in 2016

Wim van Boekel

**Rapport 2017.01
Stichting Natuurbelang De Onlanden**

colofon

Foto titelblad: Otter drieling voor de camera

Fotoverantwoording:

Foto otterfamilie, blz. 4: René Oosterhuis

Overige foto's: Wim van Boekel

© Stichting Natuurbelang De Onlanden 2017.

Dit rapport kwam tot stand in samenwerking met de beheereenheden van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Groninger Landschap in De Onlanden.

Overnemen van gegevens uit deze uitgave is vrij, mits onder vermelding van de bron.

Overnemen van foto's is niet toegestaan zonder toestemming van de auteurs.

Alle contacten graag via wvanboekel@home.nl

Wijze van citeren: *van Boekel, W. (2017). De Otter in De Onlanden: ontwikkelingen in 2016. Stichting Natuurbelang De Onlanden, Roderwolde, rapport 2017/01.*

Inleiding

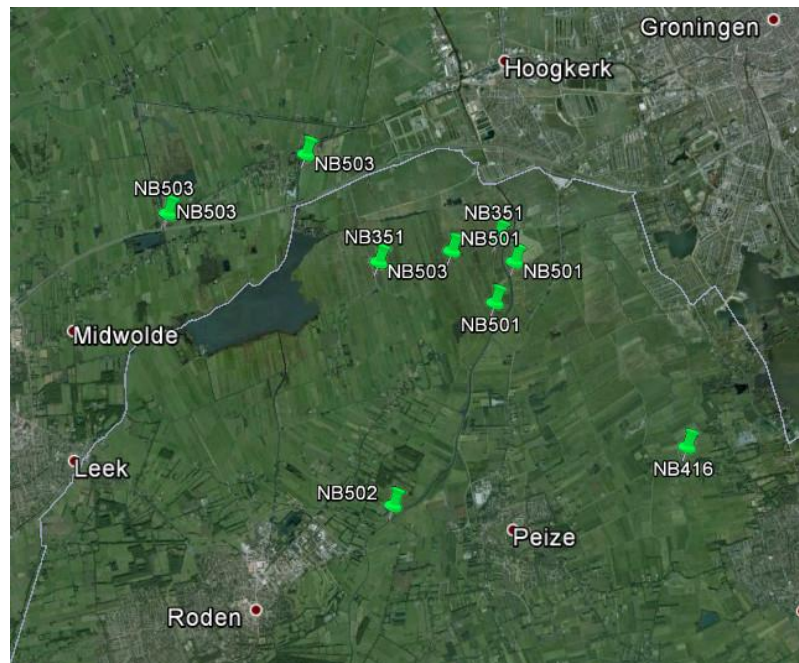
De Otterpopulatie in De Onlanden breidde zich in 2016 verder uit. Er werden meer individuen gezien op de camerabeelden en er werden weer jongen geboren. Door de toename van het aantal Otters lukte het ook vaker om overdag Otters te zien. Ook in de omgeving van De Onlanden werden steeds meer (sporen van) Otters gevonden. Helaas werden, buiten De Onlanden, ook in 2016 veel Otters dood gereden, op bekende en nieuwe knelpunten.

Ontwikkelingen in De Onlanden in 2016

In de winter van 2015/16 werden in De Onlanden door een aantal vrijwilligers weer veel spraints van Otters verzameld. De DNA-analyse van deze uitwerpselen leverde, verrassend, een aantal nieuwe individuen op in De Onlanden. Van de Otters die een jaar eerder waren aangetroffen in het gebied, bleek alleen het mannetje NB351 nog aanwezig te zijn in de DNA-profielen (zie kaart 1). Daarnaast werd het DNA van twee nieuwe mannetjes, NB416 en NB502, en van twee nieuwe vrouwtjes, NB501 en NB503, gevonden. Het is ongebruikelijk dat in een gebied ter grootte van De Onlanden drie mannetjes te vinden zijn (Freek Niewold, persoonlijk commentaar). Volwassen mannetjes Otters hebben grote territoria, die ze verdedigen tegen alle andere mannetjes.

Kaart 1: overzicht van locaties in en om De Onlanden waar in de winter van 2015/16 DNA van verschillende Otter individuen gevonden werd.

Toch bleek ook uit de camerabeelden die in 2016 gemaakt werden dat er lange tijd drie mannen in het gebied aanwezig waren. In het centrale deel van De Onlanden was dat een forse man (waarschijnlijk NB351), die enige tijd als individu goed herkenbaar was door een vlek (litteken, kale plek) in de vacht (zie foto 1). Dit dier werd op meerdere locaties rond het Peizerdiep en in het Matslootgebied met de wildcamera's gefilmd. In het Eelderdiep systeem was een andere, kleinere man aanwezig (waarschijnlijk NB416) en ook ten oosten van het Leekstermeer werd regelmatig een kleine Otter man gezien. Het is onzeker of dit NB502 was, want het DNA van die man werd helemaal aan de zuidkant van De Onlanden langs het Peizerdiep aangetroffen. Wellicht is de man bij het Leekstermeer dus gemist in de DNA analyse.

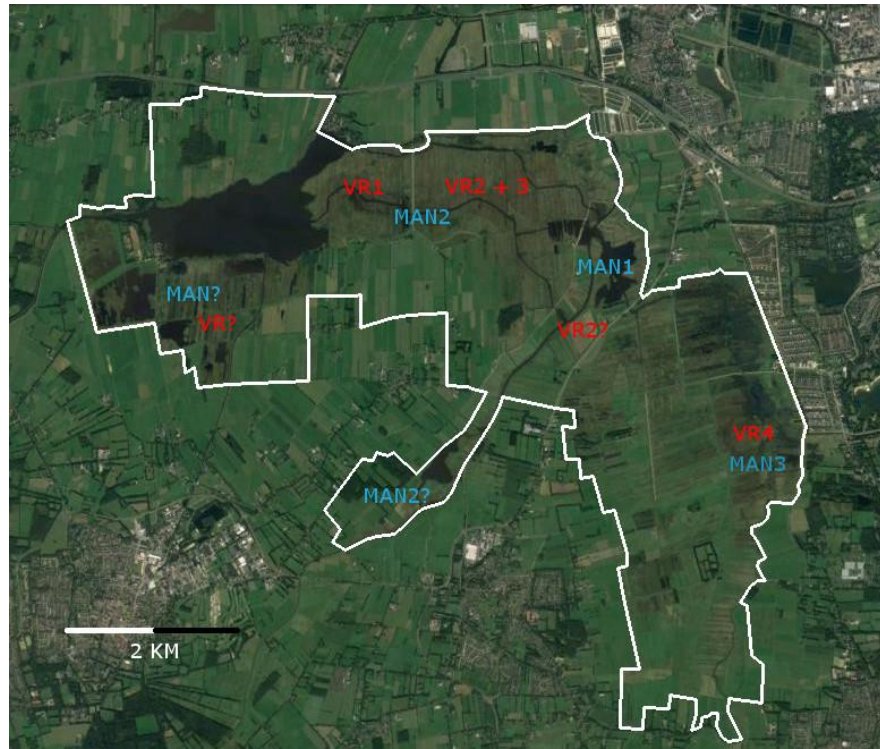

De grote man NB351 had zijn territorium waarschijnlijk vooral in het centrale deel van De Onlanden. De overige mannen waren wellicht nog onvolwassen en bevonden zich aan de randen van het gebied.

Foto 1: het dominante, grote mannetje in het centrale deel van De Onlanden was enige tijd goed herkenbaar aan het litteken rechts midden op de rug

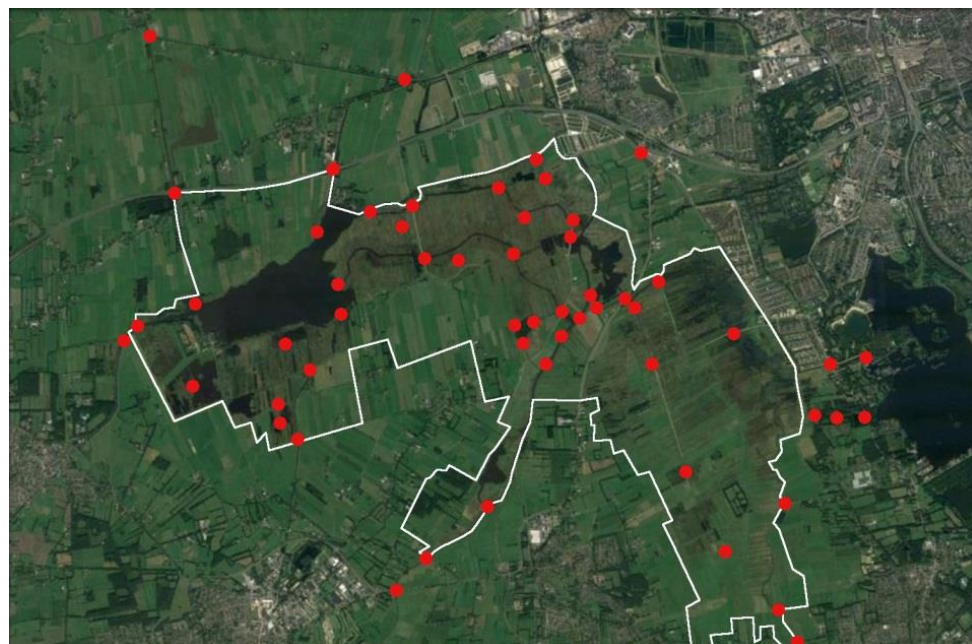
Kaart 2: vermoedelijke, globale locaties van verschillende individuen van de Otter populatie in De Onlanden in 2016, op basis van camerabeelden en sporen. (lijn=grens van De Onlanden; vr=vrouw)

Uit vergelijking van de opnames van Otters per cameralocatie kon vaak vastgesteld worden hoeveel verschillende individuen er minimaal op een locatie langs kwamen. Door vergelijking van tijdstippen van verschijnen voor verschillende camera's kon daarnaast soms vastgesteld worden dat er meerdere individuen tegelijk in beeld waren op verschillende locaties. Zo ontstond gedurende het jaar een beeld van het minimaal aantal Otters dat in De Onlanden leefde.

Minimaal, omdat Otters van gelijke grootte en sekse (meestal vrouwtjes) niet als individuen van elkaar te onderscheiden waren en omdat onbekend was hoeveel Otters leefden op plekken waar geen camera's geplaatst waren (bijvoorbeeld ten zuiden van het Leekstermeer). De schatting van het aantal Otters, op basis van de camerabeelden, kwam uit op zeker drie mannen en minimaal drie, maar misschien wel vijf, vrouwen (zie kaart 2). Rond de Hooiweg, die het Matslootgebied ten oosten van het Leekstermeer doorkruist, leefden zeker twee vrouwtjes, die ieder in 2016 jongen kregen (zie hieronder). Eén van deze vrouwtjes had haar territorium in de Blauwvennen, ten westen van de Hooiweg. Dit was mogelijk NB503, waarvan het DNA ook ten noorden van De Onlanden gevonden was. Het andere vrouwtje leefde zeer waarschijnlijk ten oosten van de Hooiweg. In deze omgeving leefde in ieder geval ook nog een vrouwtje dat in 2016 geen jongen had. Ook rond het Peizerdiep werden regelmatig één of wellicht meerdere vrouwtjes gezien. Hiervan was in ieder geval één vrouwtje zwanger of had jongen, zoals eind augustus uit camerabeelden bleek. Of dit hetzelfde vrouwtje was dat in de maanden daarna, met drie jongen, bij de Hooiweg voor de camera verscheen bleef onduidelijk. Meer oostelijk, in de Peizermaden, leefde in ieder geval ook één vrouwtje. Van het gebied ten zuiden van het

Leekstermeer is (op basis van spraints) alleen duidelijk dat hier ook één of meerdere Otters kwamen of leefden. Kaart 3 laat zien waar in (en om) De Onlanden in 2016 spraints van Otters gevonden werden. Hieruit blijkt duidelijk dat in het hele gebied Otters actief waren.

Kaart 3: locaties (rode stippen) Waar in 2016 sporen van Otters gevonden zijn. Op de meeste locaties werden meerdere keren, of regelmatig, spraints aangetroffen.

Otters in Noord-Drenthe en Groningen in 2016

Niet alleen in De Onlanden ging het in 2016 voorspoedig met de Otters. Op veel plekken in Noord-Drenthe werden sporen van Otters gevonden, of werden Otters gezien. Dichtbij De Onlanden, rond het Paterswoldsemeer en in het Elsburger Onland werden spraints van Otters gevonden. Of deze sporen afkomstig waren van Otters die vanuit De Onlanden uitstapjes maakten, kon niet vastgesteld worden. In en rond het Fochteloërveen nam de activiteit van Otters toe. Hier werd DNA van drie Otters gevonden. Ook langs de bovenlopen van het Peizerdiep werden regelmatig sporen gevonden of verschenen Otters voor camera's. De spraints die daar verzameld werden waren helaas niet bruikbaar voor DNA analyse, dus blijft (vooralsnog) onduidelijk of deze Otters uit het Fochteloërveen dan wel De Onlanden kwamen, of dat het ging om dieren die in het gebied tussen beide natuurgebieden leefden. Daarnaast werd in ieder geval één Otter gefilmd langs een beek in het Drentse Aa-dal, werden Otters gefilmd bij Diependal en werden sporen gevonden bij Smilde en in Assen.

Aan de andere kant van de Hondsrug waren Otters aanwezig rond het Zuidlaardermeer en de Hunze. Hier waren in 2015 drie verweesde Otters uitgezet. In 2016 bleek dat ook een wilde Otter in het gebied gearriveerd was. In 2016 werden ook hier jonge Otters gefilmd. In het gebied boven De Onlanden, ten noorden van de A7, werden ook Ottersporen gevonden, onder andere bij het, net nieuw aangelegde, waterbergingsgebied de Marumerlage. Het meest opvallend was de waarneming (tot twee keer toe) van een Otter die in de diepenring van de stad Groningen zwom. Van deze Otter konden zelfs spraints verzameld worden voor DNA-analyse, waaruit bleek dat het om een mannelijk dier ging, dat waarschijnlijk afkomstig was uit de Nederlandse populatie.

Verkeersslachtoffers

De toename van de otterpopulatie in Noord-Drenthe en Groningen had in 2016 ook een keerzijde. Er vielen veel meer verkeersslachtoffers, dan in eerdere jaren. Langs de Norgervaart werden in korte tijd, op vrijwel dezelfde plek, drie Otters dood gereden. Ook langs de A28, tussen Groningen en Glimmen, was het weer raak en vielen twee slachtoffers. De herkomst van deze Otters moet nog onderzocht worden. Eind 2016 werd in het Provinciehuis van Groningen een plan gepresenteerd voor de aanleg van meerdere faunapassages onder de A28. Met de realisatie van dit plan zou een belangrijke stap gezet kunnen worden in het verbinden van de natuurgebieden aan beide zijden van de Hondsrug en het zou vele dode dieren per jaar schelen. Helaas is de politiek tot nu toe niet bereid om met geld voor deze realisatie over de brug te komen.

Jonge Otters in De Onlanden

De wildcamera's in De Onlanden leverden in 2016 weer veel informatie over de geboorte en groei van meerdere stellen jonge Otters. In februari verscheen onverwacht een moeder met twee jongen van 3-4 maanden oud voor de camera's in de Peizermaden. Hieruit bleek dus dat eind 2015 voor de tweede keer jongen geboren waren in het gebied. Het aantal jongen dat in 2015 geboren was kwam daarmee op vier te staan. In augustus 2016 werden, kort na elkaar, twee moeders met respectievelijk twee en drie jongen gezien voor een camera ten oosten van het Leekstermeer. Kort daarvoor was bij het Peizerdiep ook een vrouwtje gezien met

Moeder met twee jongen voor de camera bij het Leekstermeer (foto: R. Oosterhuis)

duidelijk zichtbare (aangezogen) tepels. Of dit vrouwtje de moeder van de drieling was, bleef onduidelijk. De jonge Otters werden in de herfst en winter nog vaak voor de camera's gezien. Het gebied waarin ze rond zwierven werd langzaam groter en in december werden de jongen ook zonder hun moeder en soms alleen door de camera's gefilmd. In 2017 zullen ze waarschijnlijk helemaal uit beeld verdwijnen als ze een eigen plek gaan zoeken.

Dagwaarnemingen van Otters in De Onlanden

Met de toename van het aantal Otters in De Onlanden nam in 2016 ook het aantal meldingen van zichtwaarnemingen overdag toe. Ook op de beelden van de camera's was te zien dat de Otters niet de nachtdieren zijn, waarvoor ze vaak doorgaan. Meerdere keren waren Otters midden op de dag in beeld bij drukke verkeerswegen. De zichtwaarnemingen kwamen vooral van de twee muskusrattenvangers van waterschap Noorderzijlvest, die in De Onlanden actief zijn. Hun werk bracht ze veel in de delen van het gebied die niet toegankelijk zijn voor derden. Hier had één van hen ook een ontmoeting met de moeder met twee jongen, wat een mooi filmpje opleverde. Op een oever in dit gebied werd later in het jaar ook een duidelijke speelplek van de jonge Otters gevonden. Andere bezoekers van De Onlanden hadden soms ook het geluk overdag een Otter te zien zwemmen, bijvoorbeeld bij één van de bruggen in het gebied. Twee meldingen betroffen een Otter die de Drentse Dijk overstak.

2016-07-03 15:59:56

Discussie

Bovenstaande informatie is gebaseerd op DNA analyses van spraints, op gegevens die verzameld zijn met de wildcamera's in De Onlanden en op mondelinge informatie van waarnemers in het gebied. Deze bronnen leveren waarschijnlijk een aardig compleet beeld op van het reilen en zeilen van de Otters in De Onlanden, maar toch zijn er wat kanttekeningen te plaatsen. Ten eerste kwam uit bepaalde delen van De Onlanden slechts weinig informatie. Het gaat met name over het gebied ten zuiden van het Leekstermeer, de omgeving van het Kleibos en het zuidelijk deel van de Peizermaden. Daardoor is onbekend of hier Otters leefden die niet of nauwelijks in beeld waren. De DNA analyse van spraints zou, in theorie, duidelijk moeten kunnen maken hoeveel Otter individuen in De Onlanden te vinden zijn. Echter, lang niet alle spraints die verzameld werden leverden een bruikbaar DNA monster op. Ook blijkt dat de onderzoekers van de Wageningen Universiteit, waar het DNA onderzoek gebeurt, niet de capaciteit en financiën hebben om alle spraints die in Nederland verzameld worden (zo'n 1200 in 2016) te onderzoeken. Van de ±50 spraints die in de winter van 2015-16 in De Onlanden verzameld werden, bleken er 14 geschikt te zijn voor het bepalen van de identiteit van de Otter die ze geproduceerd had. Dit leverde dus vijf individuen op, zoals hierboven beschreven. Spraints van een paar locaties waar mogelijk andere Otters zouden kunnen leven (zuidkant Leekstermeer, Paterswoldsemeer, zuidkant Peizermaden, maar ook de bovenlopen van de Drentse beken) bleken helaas onbruikbaar voor DNA analyse. Van de vier individuen waarvan het DNA in de winter van 2014/15 aangetoond werd in en rond De Onlanden, bleek een winter later alleen het mannetje NB 351 nog terug te vinden. De vier andere individuen waren nieuw. Dit zou kunnen duiden op een hoge turnover van de otterpopulatie in het gebied; individuen blijven blijkbaar slechts kort in De Onlanden en trekken dan weer verder, óf de dieren komen al snel te overlijden, waarna hun plaats ingenomen wordt door nieuwe dieren. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de nieuwkomers in het gebied (waarvan dus het DNA in 2016 gevonden is) ervoor zorgden dat de Otters die al aanwezig waren hun territorium inkrompen. Deze

oudgedienden kwamen daardoor wellicht niet meer op de plekken waar de spraints verzameld werden en verdwenen zo uit beeld. In een gebied als De Onlanden, waar waarschijnlijk meer dan genoeg voedsel (vis) te vinden is, heeft een Otter misschien aan een relatief klein leefgebied genoeg. De dichtheid van de otterpopulatie in de Wieden-Weerribben, waar nog steeds ongeveer de helft van de totale otterpopulatie van Nederland woont, suggereert dat de leefgebieden niet groot hoeven te zijn. Een (zeer grove) berekening duidt aan dat in De Onlanden, bij een vergelijkbare dichtheid als in de Wieden-Weerribben, rond de 15 Otters zouden moeten kunnen leven. In 2016 was dat (op basis van alle informatie die ingezameld werd) waarschijnlijk ongeveer 7 tot 10 dieren (de jongen niet mee gerekend). Of de otterpopulatie in De Onlanden inderdaad nog verder gaat groeien, zullen we proberen te volgen.

De Ottergroep

Zonder een aantal 'spoorneuzen' in en rond De Onlanden zou het niet mogelijk zijn om de Otters in dit gebied goed te volgen. Stichting Natuurbelang De Onlanden is dan ook dankbaar voor de hulp die ze gekregen heeft en nog steeds krijgt bij het verzamelen van de gegevens die in dit rapport zijn verwerkt. De volgende personen hebben daaraan bijgedragen (in alfabetische volgorde):

Jaap de Boer (beheerder Het Elsburger Onland)
Maike de Goeij (vrijwilliger Natuurmonumenten)
Alwin Hut (beheermedewerker Het Groninger Landschap)
Luit de Jong (muskusrattenvanger waterschap Noorderzijlvest)
Hendrik Koops (muskusrattenvanger waterschap Noorderzijlvest)
Frank Kruk (vrijwilliger Het Elsburger Onland)
René Oosterhuis (rayonbeheerder Het Groninger Landschap)
Aaldrik Pot (boswachter Staatsbosbeheer)
Tonnie Sterken (vrijwilliger Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten)

Daarnaast willen we **Arjen de Groot** van de Wageningen Universiteit bedanken voor de vele informatie die we kregen over de DNA analyses van de Otters in De Onlanden en omgeving. **Sytze van der Goot**, **Frans Kromme**, **Tseard Mulder**, **Aart van der Spoel** en **Klaas van der Veen** gaven zichtwaarnemingen van Otters in De Onlanden door.

Video materiaal:

Het aantal films van de Otters in en rond De Onlanden op Youtube groeit elk jaar. Hieronder staat een selectie van de meest recente beelden en de leukste video's uit eerdere jaren.

Beelden stichting Natuurbelang De Onlanden:

Otter jaagt op vis onder brug: <https://www.youtube.com/watch?v=4qXg8rdDOH4&t=3s>

Otter drieling met moeder: <https://www.youtube.com/watch?v=sxcYGbNDKwQ>

Zwemmende Otters overdag: <https://www.youtube.com/watch?v=g9hkJ36Ertg>

Otter tweeling met moeder: <https://www.youtube.com/watch?v=n63hK1gGbcA>

Otter man overdag, rollen en schuren:

<https://www.youtube.com/watch?v=vIBmVkJHUxcg&t=16s>

Weer ruziënde Otters: <https://www.youtube.com/watch?v=txLfni3HqzI&t=2s>

Tweede stel jonge Otters: <https://www.youtube.com/watch?v=4PohqjQWxvc>

Ruziënde Otters: <https://www.youtube.com/watch?v=e1xcC-FD3Dw>

Slapende Otter in beeld: <https://www.youtube.com/watch?v=3QsesMmmALg>

Samenvatting beelden uit 2015: https://www.youtube.com/watch?v=1MKcucEg_eg

Slapende jonge Otter betraapt: <https://www.youtube.com/watch?v=XQBCwFIUhJo>

Otter produceert spraint: <https://www.youtube.com/watch?v=rz2L77rtBEI>

Otter actief voor twee camera's: https://www.youtube.com/watch?v=Fo_ea1PrO_4